

מש"ד והחנוך והתורות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ר ז ו ת ל ע י ו ז פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
שנת החסע-עטרה

ר י ג ש (תש"ך)

מ"ז י"ג - כ"ז
הרעב במצרים

א. שאלה כללית

בעל עקדת יצחק שואל: למה הוזכר בכאן כל זה הענין מחק החטטית (פ' כ"ד) והעברת העם לערים (כ"א) וחק הכהנים מאת פרעה (כ"ב) כ"ז כל זה יאות להכתב בספרי נמוסי פרעה, לא בחורה האלוקית.

וזו אחת מחשובות אברבנאל:

שממח טראו ישראל את המצרים מקבלים על עצמם עול החטטית ממה טיוציאו מאדמחם, ושהיה חוק הכהנים שמור והם חפטים מעול מלכות ואוכלים מנת המלך-דבר יום ביומו, לא ירע בעיניהם כשיצוה ה' לתח המעטר ללויים ומעטר שני לעניים והיות כוהני ה' אוכלים את מהנות הכהונה חמיד.

וכן שד"ל:

ד"ה רק אדמת הכהנים לבדם לא היתה לפרעה: חזר ואמר וד' ולי כדי שיחרטם הענין יותר בלב ישראל ולא ירע בעיניהם רוב מתנות ונה.

(1 x) מהי חולשת חשבתם?

(2 x) נסה לענות חשובה אחרת לשאלת בעל העקדה.

השתמש בחשובתך בהשואת הפסוקים:

במדבר י"ח כ"ד

כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים נחלה על כן אמרתי להם: בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה,

דברים י' ח' - ט'

בעת ההיא הבדיל ה' את שבט לוי לסאת את ארון ברית ה', לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך...

על כן לא היה ללוי חלק ונחלה עם אחיו ה' הוא נחלתו.

בראשית מ"ז כ"ב

רק אדמת הכהנים לא קנה כי חוק לכהנים מאת פרעה ואכלו את חוקם אזר נחן להם פרעה על כן לא מכרו את אדמחם

ב. י"ד וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען... ויבא יוסף את הכסף ביחה פרעה.

1) רמב"ן ד"ה וילקט יוסף

ספר הכתוב זה וגמר הענין בכל הפרשה להודיע מעלות יוסף בחכמה בחבונה ובדעת וכי היה איש אמונים, שהביא כל הכסף בית פרעה ולא עשה לעצמו אוצרות כסף ומטמוני מסחרים בארץ מצרים או לשלחו לארץ כנען, אבל נחן למלך הבוסח בו כל הכסף וקנה לו את האדמה, גט הגופות, ומצא בזה חן בעיני העם, כי הסם הוא המצליח את יראיו.

(א) מהי השאלה הכללית שרצה הרמב"ן ליטב כאן?

xx (ב) היכן מצינו עוד בחומטו בראשית שהרמב"ן מיטב תמיהה מעין זו?

(ג) מהיכן למד שמצא יוסף בחקנותיו חן בעיני העם?

2) ר' יוסף אבן-כספאי: סירח כסף

וספר "וילקט יוסף את כל הכסף" ושנה לסונו בענין הבאתו אל פרעה ואמר "ויבא יוסף את הכסף ביחה פרעה", להורות לנו כי בדין היה לקחת לו ממנו שכר בטולו.

ג' יוסף אבן-כספי: מצרף לכסף

אמנם אח"כ כחוב "ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה", להגיד צדקה הצדיק, כי על כל פנים ראוי לו שיקח הוצאותיו ואגר בטלה, וחי ה' כן עסיחי אני אלו הייתי סם.

(א) מהי הפליאה שעמד עליה אבן כספי בשני פרושיו?

(ב) היט סתירה בין שני פרושיו?

(ג) האם מסכים הוא עם דעת הרמב"ן או סונה ממנו?

ג. י"ט קנה אותנו ואת אדמתנו

רמב"ן: הנה אמרו לו, שגם גופם יקנו לעבדים לפרעה וכן אמר (מ"ז ט"ג): "הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה", אבל אמר (מ"ז כ'): "ויוקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה, כי מכרו מצרים איש דדהו" ולא אמר שיקנה גופם, רק האדמה.

והטעם, כי הם אמרו לו, שיקנה אותם לעבדים עושי מלאכת המלך כרצונו, והוא לא רצה רק לקנות את האדמה, והתנה עמהם שיעבדו אותה לעולם ויהיו בה אריסי בית אבות לפרעה; ואחרי כן אמר להם "הן קניתי אתכם ואת אדמתכם לפרעה", לא לעבדים, כאשר אמרתם לי, רק עם האדמה תהיו לו.

והנה ראוי שיטול המלך שהוא אדון הקרקע ארבע הידות ואחם החמשים, אבל אני אחסד עמכם, שתטלו אתם חלק בעל הקרקע ופרעה יכולהחלק הראוי לאריס. אבל תהיו קנויים לו, שלא תוכלו לעזוב את השדות, וזה טעם מה שנדרו לו "והאדמה לא חסם". שלא חסם לעולם.

ולכן אמרו לו (כ"ה): "נמצא חן בעיני אדוני" שהקלת עלינו ליטול ארבע הידות, שנוכל לחיות בהם "והיינו עבדים לפרעה", כאשר נדרנו, שנעבד את האדמה לרצונו.

1) מה הקשי בכחוב שרצה הרמב"ן לישב?

2) מה האנפיוני בחקנות יוסף לדעת הרמב"ן?

3) הסבר את המקומוח המסומנים בקו.

ד. כ"ג ויאמר יוסף... הן קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה.

העמק דבר: האדמה קנה לחלוטין אבל אותם בעצמם לא קנה באמת, רק היום, כאשר אין לכם מאומה במה להחפרנס, הרי קנויים אתם לשעה זו לקבל ממני זרע.

1 x) מה התמיהה שיצח לישב?

2) האם מסכים הוא עם דעת הרמב"ן דלעיל או חולק הוא על דעתו?

ה. מזכרי אגדה:

1) כ"ב רק אדמת הכהנים לא קנה.

מדרש הגדול (ע"פ "תורה שלמה" להרב כסר, כרך ז' פרק מ"ז סימן נ"ז) באותה טעה עמדו המצרים והבריחו עצמן אצל הכומרים, לאמור "כזהנים אנחנו!" מה עשה יוסף הצדיק? נכנס לבתי האריכות (כנראה צ"ל "הארכיון") והוציא הטמסין שלהם, (=מלשון יוני "טומוס" = רשימת שמות) שפלוני ממשפחת פלוני ופלוני ממשפחת פלוני, והיה יודען וכותב לכל אחד ואחד בטובחו, לכן נאמר "רק אדמת הכהנים לבדם לא היחה לפרעה".

מה היא התמיהה בפרקנו שרצה לישב ועל סמך איזה רמז בכתוב דרס הדרשן מה שדרש?

2) כ"ז וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גוסן ויאחזו בה

סנהדרין ק"ו: (במדבר כ"ה) "וישב ישראל בשטים". אמר ר' יוחנן: כל מקום שנאמר "וישב" אינו אלא לשון צער, שנ' "וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות"; (בר' ל"ז) "וישב יעקב בארץ מגורי אביו... ויבא יוסף את דבתו רעה"; (בר' מ"ז) "וישב ישראל בארץ מצרים... ויקרבו ימי ישראל למות"; (מלכים א' ד') "וישב יהודה וישראל בטח איש תחת גפנו... ויקם ה' שטן לשלמה".

1 x) הסבר מהו הרעיון בדברי ר' יוחנן אלה, הלא לכאורה מלת "וישב" משמט לשון ישיבה בשלוה ובטח (כן מקשה בעל "עיון יעקב" - פרוט על עין יעקב). *

2) מה צער יש כאן בפסוקנו! (והלא "ויקרבו ימי ישראל למות" אינו אלא דבר שבטבע!) *

* ועיין רש"י ל"ז ב' בקט יעקב לישב...